

KÜSIMUSED JA VASTUSED

«Must torik»

Juulikuus 1982. aastal käisin Lahemaal Oruveski—Võsu tee ääres metsas mustikal. Oli umbes 90-aastane kõrge männik, sekka üksikud kased ja kuused. Tähelepanu köitis ühel männil ligi kolme meetri kõrgusel kasvav, tavaliselt kasesel esinevat musta torikut meenutav krobeline käsn. «Must torik» oli umbes 40 cm kõrge ja 20 cm paks...

Lähedal asuval peenemal männil olid küljes üsna harilikud hallid kasekäsnad... Mai Leemet Loksalt.

Musta päässikut ehk kasekäsn (*Inonotus obliquus*) kogutakse ja kasutatakse meil mõnikord ravimtee valmistamiseks; sellest seenest toodetakse ka apteekides müügil olevat arstimit¹. Ent kasekäsn kasvab ainult kase, hoopis harva lepa või pihlaka tüvel. Teistel lehtpuudel teda meil nähtud pole, okaspuudel ei ole kasekäsn aga kusagil maailmas leitud. Seda tuleks arvestada seene kogumisel, et mitte korjata raviomadusteta või isegi tervisele kahjulikke muid seeni või moodustisi.

Mida kujutas endast Lahemaalt leitud «must torik?» Ehk oli see männitüve vigastuskohast välja imbutunud ning aja jooksul mustunud vaik ja vigastuse tõttu vohama hakanud koor. Võib-olla hoopis leiti meil üsnagi tavalise männitaela (*Phellinus pini*) viljakeha — kuigi mõlemad kirjas märgitud mõõtmed on selle seene jaoks liiga suured.

Männitael tekitab mändidel tüve südamemädanikku; kui näete mahasäetud tüvel või männihalgudel punakat, paljude tihedalt üksteise kõrval asetsevate läätsjate augukestega mädapuud, on peaaegu alati tegemist männitaela tööga. Tema viljakehad kasvavad väga aeglaselt, saavad mitmekümne aasta vanuseks ja seetõttu muutub nende alguses tumepruun tihedalt vöödilise ülakülg (1. foto) ilmastiku mõjul mustjaks ning lõheneb sügavalt (2. foto), hiljem kasvavad sellele isegi samblikud.

¹ Vt. EL 1965, 1, lk. 12—15.

1. foto. Männitaela viljakeha elusal männil.

Kübara ookerpruunile alaküljele (3. foto) avanevad nurgeliste, piklike või peaaegu labürintjate pooridena torukesed, mille siseseintel valmivad kevadel ja sügisel seen eosed.

Viljakehad kasvavad sageli kõrgel — kolm kuni kümme meetrit maapinnast — ja pole oma värvuse tõttu alati märgatavad. Rahvasuust on üles kirjutatud lugusid selle kohta, kuidas vanasti metsa ülesostja laskis poistel salaja siia-sinna puude külge männitaelu naelutada, et siis puid mädanenuks väites

2. foto. Vana viljakeha lõhestunud ülakülje ja sellel kasvavate samblikega.

metsatükki odavamalt kätte saada. Praegu valmistab see seen muret parkmetsades ja kaitsemetsades, sest üle saja aasta vanustel puudel hakkab ta kiiremini levima. Erast Parmasto Zooloogia ja Botaanika Instituudist.

3. foto. Männitaela viljakeha alakülg [suurendatud]. E. Parmasto fotod.

